

Ramzes II

Leko, Stjepan

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:514021>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE J.J. STROSSMAYERA U OSIJEKU

FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEKU

PEDAGOGIJA I POVIJEST

Stjepan Leko

RAMZES II.

(završni rad)

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2016.

SVEUČILIŠTE U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET U OSIJEKU
ODSJEK ZA POVIJEST
POVIJEST I PEDAGOGIJA

Stjepan Leko

RAMZES II.

(završni rad)

Znanstveno područje: Humanističke znanosti,

polje: povijest, grana: stara povijest

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2016.

Sažetak

Egipatska se država sredinom 16. st. prije Krista uspijeva osloboditi vlasti Hiksa te se ponovno ujedinjuje pod XVIII. dinastijom. Najpoznatiji i najjači vladar XVIII. dinastije bio je Tutmozis III. za čije vlasti Egipat postaje carstvo koje se proteže od Libije do Eufrata. To je doba kada egipatska država dostiže svoj najveći opseg. Krajem 14. st. prije Krista dolazi do promjene vlasti te na vlast dolazi XIX. dinastija – Ramzesidi. Prvi jači vladar bio je Seti I. u čije doba dolazi do napetosti s Hetitskim Carstvom u Siriji. Njega nasljeđuje njegov sin Ramzes II. koji je ponovno želio uspostaviti egipatske granice iz doba Tutmozisa III. Kako bi to učinio on odlučuje ući u obračun s Hetitskim carstvom na čijem je čelu bio Mutavali II. Dolazi do bitke kod Kadeša 1274. godine prije Krista koja završava neodlučeno. Nakon nje Ramzes uspijeva proširiti granice Egipta u Siriji na one iz doba Tutmozisa III., ali samo nakratko. Shvativši da nema smisla za daljnje napetosti s Hetitima, on s njima sklapa mirovni sporazum 1259. godine prije Krista s te otvara trgovačke rute za Hetite, kao i oni za Egipćane. To će dovesti do procvata egipatske države koji je Ramzes II. iskoristio za izgradnju brojnih građevina od kojih je najpoznatiji Abu Simbel. Ramzes II. je faraon za čije doba egipatska država dostiže najveću slavu za doba XIX. dinastije te je najmoćnija država na svijetu u to doba. Nakon njegove smrti (u 67-oj godini vladavine) 1212. godine, dolazi do propadanja egipatske države koja će se, pritisnuta „narodima s mora“ se, urušiti stoljeće kasnije te će se ponovno obnoviti 1070. godine prije Krista, ali nikada više neće doseći moć i slavu iz Ramzesova doba.

Ključne riječi: Egipat, Hetitsko carstvo, Ramzes II., Mediteran, Sirija

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POČECI NOVE DRŽAVE (XVIII. I XIX. DINASTIJA).....	2
3. POČETNE GODINE VLADAVINE RAMZESA II	5
4. BITKA KOD KADEŠA	7
5. MIROVNI SPORAZUM S HETITIMA	9
6. GRADITELJSTVO U DOBA RAMZESA II	11
7. RAMZESOVE POSLJEDNJE GODINE VLADAVINE I PROPAST EGIPATSKOG NOVOG KRALJEVSTVA.....	14
8. ZAKLJUČAK	16
LITERATURA.....	17

1. UVOD

U ovome radu bit će opisana vladavina najvažnijeg i najmoćnijeg faraona XIX. egipatske dinastije Ramzesa II. Na početku rada bit će dan pregled ranijih vladara XVIII. i XIX. dinastije uz kratki osvrt na najvažnije vladare i događaje koji su obilježili doba Novog kraljevstva. Nakon toga seminarski će rad dati opis ranih godina vladavine Ramzesa II. koji je u to doba suočen s velikim rivalom – Hetitskim kraljevstvom. Konačno, animozitet između dvije države dosegnut će vrhunac u bitci kod Kadeša koja je iznimno važna za kasniju vladavinu samoga Ramzesa II. Nakon toga, 15 godina kasnije doći će do mirovnog sporazuma između Hetitskog kraljevstva i Egipatskog carstva koje će donijeti trajni mir, a Ramzes II. će se moći posvetiti stvaranju brojnih građevinskih i umjetničkih čuda kojima će ostaviti vječni trag u povijesti. Svi ti građevinski i umjetnički pothvati bit će navedeni i pomno objašnjeni u sljedećem odlomku. Konačno, ovaj će rad dati kratki pregled posljednjih godina Ramzesove vladavine zajedno s njegovim mnogo slabijim nasljednicima koji neće uspjeti zadržati velebnu moć i slavu Egipta koju je Ramzes II. povratio po uzoru na svog oca Setija I. te ranijeg faraona XVIII. dinastije – Tutmozisa III. te će doći do propadanja Egipatskog Carstva i raspada ujedinjene države.

2. POČECI NOVE DRŽAVE (XVIII. I XIX. DINASTIJA)

XVIII. dinastija Egipatske države vladala je skoro tri stoljeća (1543.-1292. god. pr. Kr.). Njen prvi vladar bio je Amosis koji uspješno protjeruje Hikse iz područja delte Nila i time dolazi do potpunog ujedinjenja Egipta. Ponovno je osvojena Nubija, a nova osvajačka politika potiče vladare XVIII. dinastije na osvajanje Sirije i Palestine. Teba postaje blistavom prijestolnicom Egipta, a bog Amon-Ra zaštitnikom dinastije i državnim božanstvom. Veličanstvenom propagandom pobjeda tebanskih vladara faraon i Amon- Ra ujedinjuju se u slavi.¹

Egipat je za vladavine Tutmozisa III. doživio najveću ekspanziju. U to doba Egipatsko carstvo se protezalo od Nubije pa sve do Eufrata u Aziji. To je vidljivo iz spomen-stele koju je Tutmozis III. postavio u Gebel Barkalu, iza 3. katarakte na Nilu: „Tada je moje veličanstvo podiglo stelu na onoj planini u Naharini koju s lijeve strane presijeca Eufrat“.

Carstvo je bilo dobro kontrolirano uz pomoć egipatskih činovnika i vojnih upravitelja. Kontakti s azijskim vladarima u Babilonu, onima u državi Mitani te na Cipru bili su česti i srdačni. O vladavini Amenofisa III. i Amenofisa IV. imamo dosta podataka zahvaljujući arhivu službene korespondencije s tim vladarima (glinene pločice s akadskim tekstovima nađene u Amarni). Egipat u doba XVIII. dinastije postaje najbogatijom zemljom Starog svijeta, no zlato koje je u Egipat stizalo iz Nubije i Azije najvećim je dijelom odlazilo u hramske riznice. U Tebi su se vladari natjecali tko će posvetiti veći dio plijena Amonu te su njegovi svećenici bivali sve moćnijima, a vladari su sve više ovisili o njemu. Sukob faraonske i svećeničke vlasti dovodi do žestoke i očite krize za vladavine Amenofisa IV. Svećenici su protjerani, hramovi zatvoreni, a posebno su proganjani svećenici boga Amona. Teba prestaje biti prijestolnica, a Amenofis IV. osniva novi grad, Ahenaton (današnja Tell el Amarna) gdje gospodari bog nove religije, Aton (sunčani disk). Vladar si uzima novo ime Ekhnaton („onaj koji služi Atonu“) te stvara novu državnu administraciju, a stare činovnike imenuje tako da ne gleda razinu školovanja za administrativne poslove već imenuje one koji su pristupili novoj religiji te koji daju potporu faraonu.²

Ipak, već zadnjih godina Ekhnatonove vladavine dolazi do pojave otpora prema njegovoj novoj religiji. Toj krizi pridonosi i situacija u kojoj se našla egipatska vlast u Aziji, iako se to ne spominje u zapisima iz Amarne („svi strani vladari i dalje su pod nogama faraona“).³ Korespondencija

---

¹ Igor Uranić, *Stari Egipat*, Školska knjiga, Zagreb, 2004., str. 131.

² Grga Novak, *Egipat*, Izdavački zavod JAZU, Zagreb, 1967., str. 133.

³I. Uranić, Isto, str. 132.

azijskih vladara sa Ekhnatonom pokazuje da su, barem u prvim godinama njegove vladavine, diplomatski odnosi i dalje bili prijateljski. Posve drugačiju sliku pruža nam korespondencija Ekhnatona i sirijskih vladara. Pokazuje se sve veće nezadovoljstvo i nesnošljivost zbog egipatskih vlasti u Srijii. Iza svega toga vjerojatno je stajala nova rastuća sila u regiji: Hetitsko Kraljevstvo. Sirija je sada bila podijeljena na dvije frakcije: jedni ostaju vjerni Egiptu (npr. vladari sirijskih obalnih država – Biblos i Damask), a drugi se uzdaju u podršku Hetita. Ti drugi, bili su vladari sirijskih unutarnjih država. Sirijske obalne države tražile su pomoć od Egipta zbog pritiska Hetita, no pomoć nikad nije došla te su Hetiti stekli premoć i nad tim državama.⁴

Nakon smrti Ekhnatona, Egipat je spreman vratiti se u stanje u kakvom je bio prije monoteističke religijske reforme. Tutankhamon izdaje proglas o povratku starog poretka koji se nalazi na Restauracijskoj steli. Konačno uređenje egipatske države i povratak na staro stanje dolazi tek s Horemhebom, posljednjim vladarom XVIII. dinastije. On je bio general za Ekhnatonove vladavine, a Amonovo proročanstvo ga je izabralo za faraona, kao što on sam kaže u tekstu jednog natpisa. Nakon Ekhnatonove smrti, ostaje i dalje general, no istaknuo se poslije uspješnog pohoda kojim je uspio sačuvati Palestinu te postaje faraon nakon što je umro faraon Ay koji je naslijedio Tutankhamona (iako ga je trebao naslijediti Horemheb). Ay je iskoristio Horemhebovo odsustvo i preuzeo vlast, no ona je trajala samo četiri godine, budući da je već bio u poodmaklim godinama. Horemheb je uveo brojne reforme kao što su reorganizacija sudova, suzbjanje zloupotrebe i ucjene na štetu seljaka, prisilno uzimanje robova od privatnih osoba, itd.⁵

Nakon Horemheba, dolazi do promjene na čelu države. Na vlast dolazi XIX. Dinastija čiji je začetnik Ramzes I. Vladari XIX. dinastije ne potječu iz Tebe, već iz istočnog dijela delte Nila. To objašnjava zašto je kasnije Ramzes II. Odabrao da upravo tamo osnuje novo sjedište: Piramese, na mjestu Avarisa(nekadašnje prijestolnice Hiksa). Ramzes I. vladao je samo dvije godine (1292.-1290. pr. Kr.), a naslijedio ga je Seti I., njegov sin. Pod njegovom vladavinom Egipat ponovno počinje s osvajanjima u Aziji. Najveći protivnik u Aziji bilo je rastuće hetitsko kraljevstvo pod kraljem Muvatalijem. Seti I. vladao je od 1290.god. pr. Kr. Do 1279. god. pr. Kr. Nakon smrti oca, Ramzesa I. pokrenuo je pohod na Bliski istok s ciljem povrata egipatske dominacije na tom području. Središnji ciljevi njegovih pohoda bili su Sirija i Libanon. Došao je u otvoreni sukob s hetitskom vojskom u kojem je odnio brojne pobjede. Sve ovo omogućilo je Egiptu da povрати slavu

---

⁴ Skupina autora, *Povijest, 2. dio – Egipat i Antička Grčka*, Europress holding d.o.o, Zagreb, 2007., str. 31.

⁵G. Novak, Isto, str. 135.

Egipta iz doba najmoćnijih faraona XVIII. dinastije. Seti I. umire 1279. godine, a nasljeđuje ga njegov sin Ramzes (Ramzes II.).⁶

---

⁶ Skupina autora, Isto, str. 34.

3. POČETNE GODINE VLADAVINE RAMZESA II.

Ramzes II. bio je treće dijete Setija I. te je u svojoj 14. godini života imenovan nasljednikom Setija I. na mjestu faraona. Rođen je 1303. god. pr. Kr., a budući da je Setijev prvi sin umro u djetinjstvu, a da je drugo dijete bilo žensko, njemu je pripala čast da bude imenovan nasljednikom faraona Setija I. Smrću Setija I. 1279. godine prije Krista, mladi Ramzes preuzima vlast i postaje faraon Ramzes II. Prvih godina svoje vladavine posvetio se građenju građevina, hramova i gradova. Sagradio je grad Piramese kao bazu u Siriji te ga je proglasio novom prijestolnicom. Kao mladi princ, Ramzes je bio školovan po vojničkoj tradiciji ustanovljenoj u vrijeme njegova djeda Ramzesa I. po kojem je dobio ime. Sve želje nove dinastije bile su usmjerene na njega i u dobi od 10 godina bio je priznat za prijestonasljednika. Bilo mu je dozvoljeno sudjelovati u ratnom pohodu svog oca Setija I. protiv Hetita (u Siriji). Uz svog iskusnog oca učio je zanat vođenja moćne, dobro organizirane države.⁷

U drugoj godini svoje vladavine, odlučuje se obračunati s brojnim piratima koji su onemogućavali uspješnu trgovinu istočnim Mediteranom. Ti pirati su vjerojatno bili stacionirani ili u Joniji ili u jugozapadnoj Anadoliji. Kako bi ih uspio namamiti odlučuje poslati trgovačke brodove koji će poslužiti kao mamac piratima dok je egipatska flota čekala nedaleko od trgovačkih brodova. Pirati su napali trgovačke brodove i dok su zauzimali brodove, pojavili su se egipatski brodovi i zarobili svu piratsku flotu. Neki od zarobljenih pirata uzeti su za robove, dok su neki postali dio Ramzesove straže, a moglo ih se prepoznati po šiljcima na kacigama koje su nosili.⁸

Nakon što je riješio problem pirata, Ramzes II. okrenuo se gušenju pobune u Nubiji te je pokrenuo vojnu kampanju na zapad, u Libiju, kojom je proširio egipatski teritorij. Ipak, glavni problem bila je Sirija, odnosno borba u Siriji za prevlast s Hetitima. Četvrte godine svoje vladavine, odlučuje pokrenuti kampanju u zemlju Kanaan, današnji južni Libanon. To je vidljivo iz stele koja je ostavljena u blizini današnjeg Beiruta, glavnog grada Libanona, no koja je posve nečitka, zbog vremenskih utjecaja na nju. Zna se da je u tome pohodu došlo do osvajanja hetitske vazalne države Amuru u južnoj Siriji.⁹

---

⁷Joyce Tyldesley, *Ramesses: Egypt's Greatest Pharaoh*, Viking/Penguin Books, London, 2000., str. 25.

⁸J. Tydesley, Isto, str. 29.

⁹Skupina autora, Isto, str. 35.

Ova kampanja bila je uvod za konačnu kulminaciju napetosti između Hetita i Egipćana koji će uslijediti u sljedećoj godini.

4. BITKA KOD KADEŠA

U vremenu Setia I. Egipat je zadržao utjecaj nad južnim dijelom Sirije, dok su Hetiti držali sjeverni dio s osloncem na veliki grad Qadesh (Kadeš). Ipak, Seti I. u svojim vojnim pohodima uspijeva osvojiti grad Kadeš te ostavlja tamo stelu koja slavi to osvajanje. Nakon odlaska egipatske vojske, egipatska vlast na ovom području slabi. U četvrtoj godini Ramzesove vladavine ovdje je izbila pobuna potpomognuta Hetitskim Kraljevstvom te je Ramzes II. bio prisiljen mobilizirati svoju vojsku. Skupio je oko 20 000 ljudi u 4 divizije po 5000 ratnika. Imale su imena po bogovima Amon, Ra, Ptah i Seth. Slijedeći put velikog prethodnika i oca, Setija I., Ramzes se u rani svibanj 1274. god. pr. Kr. našao u blizini Qadesha. S tako velikom vojskom te pratećom prtljagom i sljedbenicima koji su u pravilu pratili vojske u ono doba, napredovanje je bilo sporo i preko širokog područja. Tad su egipćani zarobili dva izviđača hetitske vojske i dobili obavijest da je glavnina još daleko. Ramzes je samouvjerenost krenuo naprijed i ulogorio se zapadno od Qadesha. No, imao je sa sobom samo jednu diviziju, Amun. Njegova samouvjerenost brzo je splasnula kad je jedna patrola uhvatila još dva izviđača hetitske vojske. Oni su pod torturom priznali da su dva prethodna izviđača bili namjereni mamac za Egipćane, a hetitska je glavnina zapravo bila u zasjedi s druge strane Qadesha.¹⁰

Hetitski kralj, Muvatali, skupio je čak i veću vojsku od egipatske. Sastojala se od dva dijela i svaki je imao po 18 000-19 000 ljudi i 2 500 bojnih kočija. Bila je to golema sila i odmah je napala diviziju Ra, koja je bila na putu da se pridruži Ramzesovu logoru. Egipatske snage nisu izdržale taj silni udar i hetitske bojne kočije se probijaju u novonapravljeni egipatski kamp. Zavladao je totalna konfuzija i Ramzes II. se našao izoliran s malom grupom svojih gardista. Ipak, brzo se pribrao i osobno poveo svoje ljude da se suprotstave napadu. Poslije žestoke borbe bio je spašen uništenja, ili još gore, zarobljavanja, zahvaljujući svojoj elitnoj gardi koja je izabrala različit put od glavnine nadolazeće egipatske vojske. Garda je dojurila brzo i napala Hetite s krila, što ih je uzdrimalo. Njihov kralj Muvatali tad je povukao svoje snage i noć se spustila na bojno polje, koje je Ramses II. sad okupirao.¹¹

Sljedeći dan sad ujedinjene egipatske snage kreću u napad, ali rezultat je bio neriješen. Egipatska je vojska odmarširala u Egipat i status quo je ostao. Smatra se da je ovo bila najveća bitka bojnih kočija u povijesti, s procjenom od 5 tisuća do 6 tisuća bojnih kočija ukupno.

---

¹⁰ G. Michael Hasel, *Domination and Resistance: Egyptian Military Activity in the Southern Levant, 1300-1185 BC*, Brill, 1998., str. 77.

¹¹ G. Michael Hasel, *Isto*, str. 78.

Bombastična izvješća o bitki i osobnoj hrabrosti Ramsesa II. vođenog Amonovom rukom ostali su po zidovima hramova u Karnaku, Luxoru (tri verzije), u Ramasseumu (dvaput), u Abydosu i Abu Simbelu. Također su ostali mnogi zapisi o bitki i na papirusu.

Prilog 1. Egipatsko carstvo i Hetitsko Kraljevstvo neposredno pred bitku kod Kadeša¹²

¹² <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/images/map-1300bc-hittite-2.jpg>

5. MIROVNI SPORAZUM S HETITIMA

Nakon neodlučene bitke kod Kadeša 1274. godine prije Krista i povratka Ramzesa II. u Egipat, cijela Sirija potpada pod vlast Hetitskog kraljevstva dok se egipatska zona utjecaja proteže do Kanaana. U Kanaanu izbija pobuna kanaanskog kralja potpomognuta Hetitima. Kanaanski kralj je vidjevši neuspjeh Egipćana protiv Hetitskog kraljevstva odlučio dići pobunu smatrajući da su Hetiti jači i bolji saveznik. To će natjerati Ramzesa II. da u sedmoj godine svoje vladavine pokrene novi pohod na Siriju, a prije toga na sami Kanaan. U tom pohodu kanaanska plemena su doživjela težak poraz, te su osvojeni gradovi Jeruzalem, Jerihon te područje države Moab. Nakon toga su se dvije vojske formirale ponovno u jednu, pod zapovjedništvom Ramzesa II. te nastavili kampanju dublje u južnu Siriju, osvojivši Hebron, Damask i Upi i time su uspjeli ponovno vratiti egipatsku zonu utjecaja na veličinu kao prije bitke kod Kadeša.

Ohrabren ovim vojnim uspjehom, u osmoj i devetoj godini svoje vladavine odlučuje se pokušati prodrijeti još dalje. Tome je pogodovala i činjenica da je u Hetitskom Kraljevstvu umro kralj Muvatali II., a da su se tada vodile borbe za njegovog nasljednika u Hetitskom Kraljevstvu. To je Ramzes odlučio iskoristiti te zaobilazi Kadeš i prelazi rijeku Dog napredujući prema sjeveru. Zaustavlja se u gradu Dapuru gdje je odlučio podići svoj spomenik budući da je došao do mjesta gdje egipatska noga nije kročila još od Tutmozisa III. Nakon podizanja spomenika odlučuje se vratiti u Egipat. Nakon što je otišao, teritorij od Kadeša do Dapura ponovno pada pod vlast Hetita te se može reći da je i ova kampanja bila posve nebitna kao i ranija zato što je došlo do samo kratkotrajne kontrole teritorija koji nikako nije mogao biti zadržan. Nakon godinu dana, ponovno osvaja Dapur, no rezultat je isti, njegovim odlaskom ponovno dolazi do uspostave hetitske vlasti na tom području.¹³

Godine 1267. pr. Kr. (12. godina Ramzesove vladavine) unutrašnji problemi u Hetitskom Kraljevstvu dosežu vrhunac te je nakon sedmogodišnje vladavine zbačen sin Muvatalija II. – Muršili III., a na vlast dolazi njegov ujak Hatušili III. Muršili bježi u Egipat i traži Ramzesovu zaštitu koju i dobiva. Kada je to čuo, Hatušili III. traži izručenje Muršilija od strane Egipta. Ramzes mu odgovara kako ne zna gdje je Muršili te da on sigurno nije u njegovomu carstvu. Ovaj će odgovor izazvati novu krizu u odnosima Hetitskog Kraljevstva i Egipatskog Carstva koja će zaprijetiti novim ratom. Razdoblje od bitke kod Kadeša (1274. pr. Kr.) do mirovnog sporazuma između Ramzesa II. i Hatušilija III. mogli bismo nazvati „hladnim ratom“ između Egipćana i

---

¹³I.Uranić, Isto, str. 155.

Hetita budući da se ove strane u to doba nisu sukobile vojno nijednom, već je to jednostavno bilo doba povećane napetosti. Egipatske kampanje u Siriji nakon bitke kod Kadeša prolazile su bez borbi ili ako je borbi i bilo one su bile usmjerene protiv hetitskih vazalnih država. Konačno, dvadeset prve godine Ramzesove vladavine (1258. pr. Kr.) dolazi do sklapanja mirovnog sporazuma u Kadešu između dvojice vladara. Razlozi nisu u potpunosti poznati, no može se pretpostaviti da je egipatska strana, odnosno Ramzes II. shvatio da je ipak nemoguće ostvariti svoje želje, a to je bilo proširenje egipatske države na razmjere iz doba Tutmozisa III., kao i želja se povećanjem prihoda iz trgovine na način da dođe do ponovne obostrane trgovine s Hetitima koji su ipak bili uz Egipat, najbogatiji i najjači u regiji. S druge strane, Hetitski kralj Hatušili III. bio je u velikim unutrašnjim problemima, a na istoku se stvarao novi protivnik, Asirija, koja je tada bila hetitska vazalna država. No, Asirija je sve češće radila pobune želeći samostalnost od strane Hetita. Mirovni sporazum zapisan je u hramu u Karnaku i Ramesseumu (posmrtnom hramu Ramzesa II.) u hijeroglifima, a isti sporazum pronađen je i tijekom iskapanja u Hatuši. Ipak, natpisi su različiti po tome što u Hatuši piše da je dogovor predložila egipatska strana, dok je u Egiptu napisano obrnuto. Nakon ovog sporazuma, odnosi Hetitskog Kraljevstva i Egipta dramatično se poboljšavaju te će se Ramzes II. u svojoj 34. godini vladavine čak i oženiti hetitskom princezom. Dobri su odnosi nastavljeni do kraja Ramzesove vladavine i ostali su sve do pada Hetitskog Kraljevstva stoljeće kasnije.¹⁴

---

¹⁴I.Uranić, Isto, str. 156.

6. GRADITELJSTVO U DOBA RAMZESA II.

Od svih egipatskih faraona Ramzes Veliki kao graditelj drži najistaknutije mjesto. Premda je Keops stvorio veliku piramidu, ruka Ramzesa II. leži preko cijelog Egipta. Teško da je ijedna osoba u povijesti izgradila više grandioznih spomenika od ovoga vladara, te ga mnogi smatraju jednim od najvećih graditelja u povijesti. On nije imao odbojnost izbrisati imena mnogih faraona s njihovih spomenika i dodati svoje vlastito. Napravio je to mnogo puta da udovolji svojoj megalomaniji, no to su činili i ostali egipatski faraoni, s obzirom da po staroegipatskom vjerovanju, faraon nikada ne umire te je samo živi nastavak onih koji su vladali prije njega. Ali ono važnije je da je sam dao izgraditi goleme i brojne hramove. Mnogo je dodao velikim hramovima u Karnaku i Luxoru i završio je posmrtni hram svog oca Setija I. u Thebi¹⁵

Dovršio je i očev golemi hram u Abydosu kao i vlastiti hram u blizini očevog. Na zapadnoj obali Nila u Thebi napravio je svoj gigantski posmrtni hram, Ramasseum. Zapisi u kamenolomima granita u Gebel el-Silsili govore da je ovdje radilo 3000 radnika za gradnju samog Ramasseuma. Drugi glavni posmrtni hramovi u njegovo ime podignuti su u Nubiji: Beit el-Wali, Gerf Hussein, Wadi es Sebua, Derr pa sve na jug čak do Napate.

Pa ipak, za njegovo najveće graditeljsko dostignuće smatra se gradnja velikog hrama u Abu Simbelu u Nubiji. Na ulazu u hram sjede četiri goleme figure samog Ramsesa II. (po dvije sa svake strane vrata) visoke 18 metara. Oko nogu tih figura stoje puno manje isklesane figure njegovih žena. Ovaj monument morao je biti, u XX. stoljeću (radi izgradnje Asuanske brane), premješten na višu razinu da ne bi bio potopljen. Hram je isklesan unutar brda visokog 60 metara, a na njegovom unutrašnjem kraju sjede kipovi četvorice bogova. Hram je čudo egipatskog graditeljstva jer je njegova orijentacija tako savršeno izračunata da sunčeve zrake dvaput godišnje (22. veljače i 22. listopada) prodiru kroz cijeli hram do kipova četvorice bogova i osvjetle trojicu. Četvrti bog, Ptah, ostaje uvijek u sjeni jer je on božanstvo asociiran s podzemnim svijetom. Ovaj hram stoljećima je ležao zatrpan pijeskom, a iznova je bio otkriven 1813. godine.¹⁶

Mnogo svog bogatstva morao je Ramses II. usmjeriti i u gradnju svog novog grada u delti Nila, Piramessea. Ovaj je grad bio čudo svog vremena, premda je malo od njega ostalo danas. Naravno, svi ovi brojni i veliki radovi morali su silno koštati, a to je značilo zlato. Premda su u istočnoj

---

¹⁵I. Uranić, Isto, str. 158.

¹⁶Skupina autora, Isto, str. 36.

egipatskoj pustinji postojali rudnici zlata, oni nisu bili dovoljni. Zato je Ramses II. naredio da se zlato vadi i iz grobnica velikodostojnika XVIII. i XIX. dinastije.

Prilog 2. Hram Abu Simbel koji je dao izgraditi Ramzes II.¹⁷

---

¹⁷ http://www.phouka.com/tr/egypt/photos/abuSimbel/pt/templeFacade03_edited.jpg

Prilog 3. Položaj nove prijestolnice-Piramese unutar Egipatskoga carstva¹⁸

¹⁸ <http://3.bp.blogspot.com/-Rc0LA008d58/TpvVSbt0M9I/AAAAAAAAANI/IXjAQVU05Ws/s400/pi-ramesse.gif>

Prilog 4. Jedan od brojnih monumenata koji prikazuje Ramzesa II.¹⁹

7. RAMZESOVE POSLJEDNJE GODINE VLADAVINE I PROPAST EGIPATSKOG NOVOG KRALJEVSTVA

Budući da se vrijeme života i vladavine Ramsesa II. (13. stoljeće prije Krista) poklapa s vremenom života i djelovanja još jedne gigantske povijesne figure, Mojsija, pretpostavlja se da je on taj biblijski faraon, Mojsijev najdraži sudrug u djetinjstvu i mladosti, drugi brat, a kasnije, isprva žestoki protivnik oslobođenja Židova, pritisnut Božjim znacima, pušta Židove da odu iz Egipta u obećanu zemlju – Palestinu.

Mladi je Ramzes na početku imao dvije žene, a to su bile Nefertari i Istnofret. Kada je Ramzes imao 40 godina već je imao stotinu sinova i šezdesetak kćeri: Lijepa Nefertari bila je glavna kraljica od osam Ramzesovih supruga sve do svoje smrti (24. godina Ramsesove vladavine), a potom je Istnofret zauzela njeno mjesto. Grobnica kraljice Nefertari po ljepoti je jedno od čuda antičke Thebe. Slijedeći kraljevske običaje, Ramses je uzeo dosta svojih žena iz najbliže rodbine. Ovo uključuje Henutmire, njegovu mlađu sestru i tri njegove kćeri; Meryetemun, Bint-Anath i Nebettawy. Poslije mira koji je bio zaključen s Hetitima nakon dugogodišnjeg ratovanja, za stvaranje nove alijanse Ramses dobiva za ženu jednu hetitsku princezu, dok je na njegov dvor i druga došla sedam godina poslije. Kao rezultat sporazuma s okolnim kraljevstvima, Ramzesove su žene bile još sirijske i babilonske dame, članice ondašnjih vladarskih obitelji. Naravno, pored svih njih bio je tu i veliki harem.²⁰

Bilo kako bilo, nakon 67 godina vladavine, možda 92 godine star, Ramzes II. umire i sahranjen je u svoju već odavno pripremljenu grobnicu u Dolini kraljeva. Naravno, ni grobnica Ramsesa II. nije izbjegla pljačkaše grobova.

Mumija najmoćnijeg egipatskog faraona Ramsesa II. pronađena je, zajedno s ostalim kraljevskim mumijama, 1881. godine u pećinskom skrovištu kod Deir el-Baharia.

Ramzesov sin i nasljednik Merneptah morao se suočiti s vrlo ozbiljnom situacijom koja se izravno ticala Egipta, a ne samo njegova ugleda na dalekim rubovima egipatske države ili zone utjecaja. U to doba dolazi do pojave opasnosti na zapadnoj granici. Ta opasnost bili su Libijci koji su uporno nastojali prodrijeti u Egipat, a sa sobom su doveli i „narode s mora“, tj. one indoeuropske narode

---

¹⁹ http://i1.trekearth.com/photos/32073/ramses_ii_.jpg

²⁰ Kenneth Kitchen Anderson, *Pharaoh triumphant : the life and times of Ramesses II, King of Egypt*, Benben Publications, Warminster, 1982., str. 105

koji su se u velikoj seobi počeli spuštati na Sredozemlje. O svojim pobjedama nad Libijcima i njihovim saveznicima: Sardima, Sikulima, Ahejcima, Lukanima i Etruščanima koji se sad prvi put pojavljuju u egipatskim tekstovima, Merenptah daje opširan opis na natpisu u Karnaku i steli poznatoj kao Pobjednička stela.²¹

Između XIX. i XX. dinastije u Egiptu dolazi do kratkog međukraljevstva što potvrđuje službeni dokument, Papirus Harris koji je izdan za vladavine drugog faraona XX. dinastije, Ramzesa III.²²

Tijekom njegove vladavine, egipatska je Delta nanovo u opasnosti jer je podneprestanim napadima Libijaca i „naroda s mora“. Horde „naroda s mora“ nadiru na istočnu egipatsku granicu, no Ramzes III. uspijeva odnijeti pobjedu i zadržati Palestinu. Međutim, egipatska moć i utjecaj u Aziji slabi i nestaje. Također, problem je u egipatskoj vojsci koja se čini od plaćenika koji su bili navedeni narodi koji su napadali Egipat, dakle Libijci i „narodi s mora“.

Potkraj vladavine Ramzesa III. kriza izlazi na vidjelo. Egipat je u teškoj ekonomskoj situaciji koja vodi u inflaciju. Radnici na tebanskoj nekropoli organiziraju prve javne štrajkove u povijesti zbog neisplaćenih plaća. U Dolini kraljeva bande kradljivaca pljačkaju bogate grobnice faraona. Progresivno slabljenje središnje vlasti, ekonomske neprilike u konačnici dovode do nereda i oskudice koje će dovesti da na kraju XX. dinastije dolazi do raspadanja jedinstva Egipatskog Carstva. Otada jedan nemoćni faraon vlada u Delti s prijestolnicom u Tanisu, a u Gornjem Egiptu gospodari Herigor koji je objedinio funkcije vezira u Gornjem Egiptu i vrhovnog svećenika Amona u Tebi.²³

---

²¹G. Novak, Isto, str. 158.

²²G. Novak, Isto, str. 159.

²³I. Uranić, Isto, str. 159.

8. ZAKLJUČAK

Ramzesovi graditeljski i umjetnički pothvati definitivno su mu donijeli veliku moć i slavu u tadašnjem svijetu. Iako je njegov otac bio veliki vojskovođa koji je u konačnici i zaslužan za sve Ramzesove uspjehe, njegov sin postao je puno veći i poznatiji od njega. Razlog tome možemo tražiti u tome što je Ramzes II. vladao mnogo dulje od svog oca (67 godina naspram Setijevih 14), ali i u tome što je Ramzes shvatio da od bezglavog ratovanja sa Hetitima njegova država nema koristi. Svi ti graditeljski pothvati rezultati su njegove pametne politike koja je dovela do mira s Hetitima i do priljeva velike količine novca putem trgovine s tada vrlo bogatom Hetitskom državom. S druge strane, iako nije ostvario svoj san u potpunosti (proširiti državu više od Tutmozisa III.), ipak je nakratko proširio državu na veličinu iz doba Tutmozisa. Iako je to bilo kratkoga vijeka, pokazalo je tadašnjim narodima Azije svu slavu i veličinu faraona. Pokazalo je da je u to doba moć egipatske države bila na samome vrhuncu.

LITERATURA

1. G. Michael Hasel, *Domination and Resistance: Egyptian Military Activity in the Southern Levant, 1300- 1185 BC*, Brill, 1998.
2. Kenneth Kitchen Anderson, *Pharaoh triumphant : the life and times of Ramesses II, King of Egypt*, Benben Publications, Warminster, 1982.
3. Grga Novak, *Egipat*, Izdavački zavod JAZU, Zagreb, 1967.
4. Skupina autora, *Povijest, 2. dio- Egipat i Antička Grčka*, Europress holding d.o.o, Zagreb, 2007.
5. Joyce Tyldesley, *Ramesses: Egypt's Greatest Pharaoh*, Viking/Penguin Books, London, 2000
6. Igor Uranić, *Stari Egipat*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.